

והרמב"ן הקשה על כך, הלא כשהכשירו השחיטה הכשירו גם כשהעור כבר נפגם ואפילו בחצי קנה פגום, ומה טעם לא נחוש באופנים אלו לנקיבת העוקץ את הסימן. ועוד קשה: שני עוקצים הסמוכים זה לזה בראש הסכין, אי אפשר לאחד מהם לקרוע עור ובשר קודם שיגע השני, ומה טעם פסלו את השחיטה.

ולכן פירש 'מסוכסכת מרוח אחת' שעוקץ הפגימה כפוף כעין מגל קציר, ואין המסוכסכת קורעת אלא בצדה האחד, הלכך כשהוליד ולא הביא אין העוקץ קורע כלל. ואולם כשיש כמה פגימות חוששים שמא תוך כדי השחיטה חזר הסכין לאחוריו בלא משים וקרע, אבל בפגימה אחת אין לחוש לכך. ומסתבר לפי זה שאין חילוק אם הפגימה נמצאת בראש הסכין או באמצעו, בכל אופן אין לחוש שמא החזיר מעט לאחור במקום הפגימה וקרע. ואכן הרי"ף כתב שלפי מה שהסיקו 'כגון שהוליד ולא הביא', שוב אין צורך להעמיד בפגימה בראש הסכין דוקא. ורש"י ותוס' לא פרשו כן, וכן בה"ג.

ע"ע ברשב"א וברא"ש פירוש שלישי [לפיו כשאמרו 'דקאים ארישא דסכינא' פירושו שהעוקץ פונה לצד אחד]. פירוש זה תואם להלכה עם הרי"ף, אלא שבפשט הגמרא הוא שונה מפירוש הרמב"ן.

'מי לא אמר רבי זירא אמר שמואל ליבן סכין ושחט בה...'. יש מדקדקים מלשון זו [שלא אמר 'דהאמר רבי זירא...'] שהלכה פסוקה היתה זו בימיהם, ולכך מקשים ממנה כמו ממשנה וברייתא (עפ"י רבנו יונה, מובא ברא"ש סי' ח ובתוספותיו כאן. וכן נקטו כמה פוסקים – ער"ן וכס"מ א, כב בדעת הרמב"ם; ראב"ד, מובא ברא"ש; העיטור ב, ב).

ואולם יש פוסקים שהשמיטו דברי רבי זירא מהלכה, מאחר ונוקטים כרב אשי שהצריך בדיקה גם מצדי הסכין, הרי שאין אומרים 'בית השחיטה מרווח רווח' (עפ"י הרי"ף. וכ"ג הרא"ש בהרמב"ם; רש"ל ב"ח ולבוש). ויש מקום לקיים שתי ההלכות ולחלק בין הנידונים; אמנם בית השחיטה מתרווח בכדי שהסכין המלוּבן לא תכווה הסימנים בצדדים, אבל בליטה היוצאת מצדי הסכין יכולה להיתפס בסימן ולקרעו. ומה שלא השיבו כן, משום שנראה להם דבר פשוט וקל לחלק ולא חשו להשיב. גם יש לחלק ולומר שבסכין מלוּבן השוחט נזהר שלא יטנו לצדדים, משא"כ לענין פגימה אם לא יבדוק פעמים יש שם פגימה ואין יודע ולא יזהר מלהטות (עפ"י רשב"א ורא"ש שם בשם רבנו יונה).

ויש אומרים שרבי זירא לא התיר אלא בדיעבד, אבל לכתחילה חוששים להטיה ולכווית סימנים, ומטעם זה צריך בדיקה לכתחילה אף בצדדים (עפ"י ראב"ד, מובא בראשונים שם).

'בחולין לא קמיירי'. אעפ"י ששייך פגם גם בשחיטת קדשים, כיון שקיים גם בחולין, לא קמיירי (ריטב"א).

הרדב"ז (ח"א רנד) כתב להוכיח מכאן שבמליקת העוף אין פוסלת פגימה בצפורן, שאם כן היה לו למנות פגימה נוספת שהיא בקדשים – פגימת צפורן למליקה, אלא משמע שפגימה אינה פוסלת במליקה.

דף יח

'כדי שתחגור בה צפורן'. תחגור – תעצר, תתעכב [יתכן שלכך נקרא הפיסח 'חיגר', על שום הליכתו המקוטעת; פוסע ועוצר פוסע ועוצר].

כמה ראשונים נקטו שכל שהציפורן מרגשת בפגימה – פסולה. ולפי פירוש זה יש אומרים ש'חגירה' משמעותה חריגה ותזווה מהמקום [כמו 'ויחגרו ממסגרותיהם' (שמואל-ב כב, מד. ע"ש ברד"ק)]. וגם שם י"מ מלשון חגיר. ויתכן על שום שאינו הולך בקו ישר אלא זו לצדדים בהליכתו. ע' ערוה"ש יתד. [ע' בדק הבית להרא"ה יג, א. ומובא בריטב"א. ויש אומרים שכן היא גם דעת הרא"ש. עפ"י פ"ח ושו"ע הגר"ו].

יש מהראשונים שכתבו שהאמוראים דלעיל שהיו בודקים בבשר או בחוט השערה או בשמש ובמים, חולקים על רב חסדא וסוברים שאפילו אין הצפורן חוגרת, כל שהחוט והבשר חוגרים, או אפילו פחות מזה – פוסל. וכך פוסקים כמה ראשונים (כ"מ ברמב"ם הל' שחיטה א, יד; רמב"ן ורשב"א). ויש סוברים שלדברי הכל חגירת הצפורן היא שפוסלת [כן כתבו להוכיח ממה ששאלו על ריש לקיש מדוע לא מנה פגימת סכין, ותרצו בחולין לא קמיירי, ומדוע לא אמרו בפשיטות שריש לקיש חולק – משמע שהוא דין מוסכם. ויש דוחים שמ"מ היה לו לומר ארבע פגימות הן, שלש בכדי חגירת צפורן ואחת בכל שהו. עפ"י מפרשים]. אלא שלכתחילה הקפידו לבדוק בבדיקה מעולה יותר, אבל אם שחט בסכין שאין הצפורן חוגרת – כשר (עפ"י ריטב"א ורא"ה).

'... לא קשיא, הא בסידא הא באבנא'. טעם החילוק פרשו ראשונים: באבנים נאמר אבנים שלמות, הלכך כל שפגימתן בחגירת צפורן כבר אינן שלמות, אבל בסיד אין לימוד מפורש שיהא שלם ולא פגום אלא הלימוד הוא מהכתוב במזבח וזבחת עליו – כשהוא בחזקתו ולא כשהוא חסר (כ"כ רש"י עפ"י זבחים נט), או משום שע"י חסרונו נפגם ריבועו של מזבח (ערשב"א), או אפשר שחסרון הסיד פוסל מדבריהם (ערמב"ן וריטב"א) – הלכך אינו פוסל אלא בחסרון הניכר, בטפח או בכזית. וגם אין דרכו של סיד להיות חלק כל כך כמו אבן, הלכך שיעור כל דבר נקבע לפי טבעו ודרכו (ערשב"א). אפשר שהוא טעם לעצמו וצריך לגרוס ברשב"א 'א"נ' ולא 'א"כ' ככתוב לפנינו).

סברא נוספת: האבן שהיא שלמה מתחילתה, ראוי להקפיד על חסרונה יותר מן הסיד הנפרד מטבעו ודרכו להתפורר כשמתביש. 'ואם אדם מקפיד בו הרבה – לא תמצא מעולם מזבח כשר' (עפ"י ריטב"א). בספר יראים ('השלם' ש"י) נקט שפגימה באבנים פוסלת בטפח [או בכזית] ואין צריך לפי"ז אבנים חלקות לגמרי (עתוס), ואילו פגימת הסיד שיעורה בחגירת צפורן משום 'זה א-לי ואנוהו'.

'...ומכריזין אבשריה דטרפה היא' – אין צריך לומר כשידענו ששחט בסכין פגומה, שודאי אסור הבשר מן הדין, אלא אפילו על בשר אחר שנשחט אצלו בסכין יפה מכריזים. או אפילו אבדה הסכין ולא ידענו אם פגומה היתה או יפה, הואיל ולא הראה לחכם ולא נמצאת יפה – מכריזים (עפ"י ריטב"א). משמע מדיוק דברי הריטב"א שכל בשר אחר שנשחט על ידו ולא ידענו במה נשחט, יש לחוש מדינא ולא מקנסא שמה נשחט בסכין זו שנמצאת פגומה.

אך אין להוכיח מזה שגם עתה שאין מנדים יהא בשרו טרפה, כי י"ל שכיון שנהגו להקל בהראיה לחכם מפני שאין הקצבים שוחטים בעצמם כמש"כ הפוסקים, א"כ אין כאן ריעותא גדולה להעשות חשוד בגלל שלא הראה לחכם, הלכך אעפ"י שנמצאת פגומה אין לחוש לשאר הבשר, וכפי שצדד בשו"ע הגר"ו (יח בקו"א כה) בדעת השלחן-ערוך [אלא שמדבריו שם משמע שאם נוקטים שחוששים מדינא אף בזה"ז היה לאסור, רק שמהשו"ע משמע שאינו מדינא]. וע' בשו"ת אבני נזר (יו"ד ט, ו) שצדד בדעת הטשו"ע שלא כתיורן השני בריטב"א.

'ממסמס ליה בפרתא'. נקטו זאת בדרך דימוי ומשל. כלומר אוסרים אותו הבשר במכירה, אפילו לנכרי

[וכגון: 'מחנין ליה בסילוא דלא מבע דמא' – בקוץ שאינו מוציא דם, כלומר נידוי] (עפ"י ריטב"א).
 ואם כי קנס הוא זה, יש בו טעם – שעשאוהו חכמים כמנבל בידים ולא כמי שנודמן בידו נבלה, הלכך
 אסור בסחורה לעכו"ם כשאר דברים טמאים (עפ"י אור שמח שחיטה יב,ג).

'שמתיה ועבריה ואכריז אבשריה דטרפה הוא...'. הריטב"א פרש בשם מורו [דלא כפרש"י] שהחמיר
 בדינו שלא מן הדין, כי נדמה לו שעשה דרך מרד. ולפיכך כשראה שתינוקות תלויים בו רצה להחזירו
 – שאילו נתחייב להעבירו מן הדין כגון שנמצאת סכינו שאינה יפה – אין מרחמים בדין.
 ויש לשמוע מכך שאם ראה חכם להחמיר בדינו של טבח – הרשות בידו (שם), ואין רשות לחכמים אחרים
 לבטל חומרת החכם בלא קבלת רשות ממנו, אפילו היה הטבח זקוק לפרנסה (עפ"י מאירי).

ע"ע בשו"ת משיב דבר ח"ב סו"י ח אודות חיוב מיוחד לשוחט בכבוד החכמים.

(ע"ב) 'רבי שמעון בן לקיש אכשר בחודא דכובעא. קרי עליה רבי יוחנן: גיסא גיסא'. יש מפרשים
[דלא כפרש"י ורבנו גרשום] ביטוי זה כלשון נופל על לשון: גיסי ריש לקיש, הגיס והעלה

מקום השחיטה יותר מדי (עפ"י ריטב"א כאן; נמוקי יוסף סנהדרין כו [וערש"ש]; תורת חיים).
 ומרש"י ור"ג שלא פרשו כן נראה שלדעתם אין נקרא 'גיס' בלשון רבותינו ז"ל אלא בעל אחות אשתו, ולא בעל אחותו [כבלשון
 המדוברת כיום] – וכמשמעות הפשוטה של המשנה בסנהדרין (כו): 'בעל אחות... וגיסו' [וכן מצינו לעיל ו: שנקרא 'בן
 חמיו']. על כן ריש לקיש אינו נקרא 'גיסו' של רבי יוחנן.

על מקום השחיטה בדרך הרמוז והסוד, הטבעות, שיפוי כובע ותרי חיתי – ע' במובא להלן בסוף הפרק מספר 'מגיד מישרים'.

*

'כתב הרא"ש: והאידינא נוהגין שאין מראין סכינא לחכם, כי בימיהם היו הקצבים שוחטין בעצמם,
 כדאמרין האי טבחא דלא סר סכינא, והשתא נהוג בכל ישראל שאין מאמינים לקצבים וממנים אנשים
 ידועים על השחיטה ועל הבדיקה, ולהם מחלו חכמים את כבודם כי הן זריזים וזהירים, ומתוך כך נתבטל
 בדיקת החכם לגמרי, אף אדם השוחט בביתו, אף כי אינו נכון, כי הרבה צריך ישוב הדעת ויראת שמים
 לבדוק סכין. עד כאן.

ויפה כתב. ואני הגבר אשר ראיתי עני, פעם אחת הייתי בוועד ובקיבוץ חכמים ר"י, ובא שוחט דמתא
 וסכינו בידו והיה המעשה בערב יום כיפור, לשחוט בו כפרות, ולקחתי הסכין מידו ושאלתי אותו אם
 בדוק הוא, והשיב: בדוק. ואני בדקתי בה בעצמי ומצאתי בה חגירת הצפורן, ואמרתי לו: הסכין פגום.
 חזר הוא ולקח הסכין מידי ובדקו כהרגלו במהירות ושחק בי ואמר כשר הוא ובדוק. חזרתי ולקחתי הסכין
 מידו ובדקתי, ומצאתי בה פגימה כבראשונה. ומקצת אלופים גערו בי ואמרו מה לך בנסתרות.
 והשבתי: גלויות הן, כי לא בחנם כתב הרא"ש הרבה צריך ישוב הדעת ויראת השם בבדיקת הסכין. עד
 שהיה לשם זקן אחד בעל הוראה, ולקח הסכין מידינו ובדקו בנחת כמוני ומצא בה פגימה בחגירת
 הצפורן. ואמרתי א"כ משבח אני את המתים שכבר מתו שאמרו צריך הרבה ישוב הדעת ויראת השם
 בבדיקת הסכין. וכן ראוי להזהיר השוחטים ולהקפיד עליהם בדבר זה' (ים של שלמה).

'הלא תראה כי יבדוק אדם פעמיים ושלוש ולא ירגיש בפגימה דקה ואחר כך ימצאנה, כי הכין לבו
 באחרונה, ובחינת חוש המישוש כפי כוונת הלב' (שערי תשובה לרבנו יונה ג,צו).